

3. Соколова Н.М. Застосування теорії нечітких множин для оцінки фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] / Н.М. Соколова. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Фінансова звітність ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» за 2008-2012 рр. (Примітка 30. Управління фінансовими ризиками). Офіційний сайт ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fcbank.com.ua>
5. Попередні підсумки діяльності банків (архів за 2008-2012 рр.). Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Недосекин А.О. Применение теории нечётких множеств к задачам управления финансами / А.О. Недосекин // Аудит и финансовый анализ. – 2002. – № 2. – С. 15-17.
7. Ісаєва Т.М. Нечітко-множинний підхід до оцінки ризику банкрутства / Т.М. Ісаєва // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – №1 (17). – С. 108-112.
8. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку [монографія] / Кол. авт. : І.М. Бурденко, Є.Є. Дмитрієв, Ю.С. Ребрик, Ю.С. Серпенінова та ін. – [за заг. ред. Ю.С. Серпенінової]. – С. : Університетська книга, 2011. – 136 с.

УДК 338.24

Іванова М.О.,
старший викладач* кафедри «Облік і аудит»
Івано-Франківський національний університет
нафти і газу

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

Постановка проблеми. Беззаперечним фактом є те, що зростання економіки, як правило, починається з активізації інвестиційного процесу при умові існування достатньо розвинутого бізнес середовища. Прискорене зростання інвестицій та ефективне їх використання є основою трансформаційних перетворень в економіці, ресурсами для розширення, оновлення та технічного переозброєння всіх галузей національного господарства, дає можливість використання інноваційної моделі економічного зростання, розвитку соціальної інфраструктури, вирішенню важливих екологічних проблем, а отже сприяє досягненню основної мети – підвищенню ефективності та конкурентоспроможності економіки країни.

Цим зумовлено великий науковий інтерес дослідження теоретичних основ інвестування, розробки ефективних механізмів здійснення інвестиційної діяльності, створення привабливого інвестиційного клімату. Сьогодні від здатності країни чи регіону залучити інвестиційні ресурси залежить їх економічний розвиток та конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розробки теоретичних та практичних засад інвестиційного процесу присвячено низьку наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: С.І. Абрамова, І.А. Бланка, Л.М. Борщ, Н.П. Денисенка, Р.Дорнбуша, Е.М. Забарної, Л.Л. Ігоніна, П. Кухти, Т.В. Майорової, В.Ф. Мартиненка, А.А. Пересади, О.М. Свінцева, І.Ю. Ткаченка, С.Фішера, В.Г. Федоренка, А.В. Черепа та інших.

Незважаючи на велику кількість досліджень, в науковій літературі поки що немає єдиного ґрунтовного тлумачення категорії « інвестиції». Розбіжність трактування категорії «інвестиції» економічною теорією, теорією фінансів та визначення їх в бухгалтерському обліку, наповнюють цю категорію різною економічною сутністю, що приводить до плутанини і суперечностей і є недопустимим, з точки зору єдності економічної методології. У свою чергу, ці суперечності знаходять своє відображення в класифікації інвестицій.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз існуючих підходів до визначення категорії «інвестиції», дослідження та уточнення класифікації інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на значну кількість наукових праць, присвячених аналізу та визначенню сутності категорії «інвестиції», можна стверджувати, що це одна із самих досліджуваних і суперечливих економічних категорій. Підходи до трактування цієї категорії відрізняються великою різноманітністю, що не дає можливості лаконічно та точно сформулювати

* Науковий керівник – Момот В.Є. д.е.н., професор

визначення терміну «інвестиції», яке би розкривало всю багатогранність цього поняття. З філософської точки зору, інвестиціями є обмеження споживання благ сьогодні для задоволення більших потреб в майбутньому. Таке трактування наводить австрійська школа «граничної корисності», яка розглядає «інвестиції», як обмін задоволення потреб сьогодні на задоволення потреб у майбутньому [13, с. 9]. А. Мертенс розглядає інвестиції як частину валового внутрішнього продукту, яку не використано в поточному періоді і яка забезпечує приріст капіталу в економіці [15, с. 3]. Таке тлумачення поняття «інвестиції» розкриває подвійний діалектичний характер інвестицій; з одного боку, вони є обмеженням (недоспоживанням) ресурсів в поточному періоді, а з другого боку, вони є акумулюванням ресурсів, які вкладаються в високоєфективні проекти, що приводить до розширеного відтворення і створення якісно нових товарів, котрі можуть задовольнити більші потреби суспільства в майбутньому та вивести національну економіку на вищий щабель економічного розвитку.

У сучасній науковій літературі інвестиції, за рахунок виділення окремих елементів цієї складної категорії, розглядаються в декількох аспектах, які можна умовно об'єднати в чотири напрями трактування поняття «інвестиції»:

- перший – «ресурсний». Згідно цього підходу, інвестиції розглядаються, як ресурси які спрямовуються на розширене відтворення основного та оборотного капіталу, або отримання інших ефектів. Такого погляду притримуються ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: І.О. Бланк, Л.М. Борщ, Ю.О. Корчагін та інші. Ю.О. Корчагін трактує інвестиції як: «довготермінове вкладення фінансових та економічних ресурсів з метою отримання доходу в майбутньому або отримання інших благ – соціальних, екологічних, освітніх, інфраструктурних та інших» [11, с. 5];

- другий – «витратний». Цей підхід інвестиції розглядає, як витрати або як видатки. Такого погляду притримуються П.С. Рогожин, В.Я.Шевчук, Ю. Чучман, та автори відомого «Економіксу» К. Макконнел та С. Брю. Подібне трактування наводиться в підручнику Р. Дорнбуша та С. Фішера «Макроекономіка». Під інвестиціями вони розуміють «видатки, які покликані збільшувати або підтримувати капітальні активи» [5, с. 297];

- згідно третього підходу «інвестиції – це господарські операції, що передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів» [2]. Таке визначення фінансовим інвестиціям дає податковий кодекс України;

- четверте, можна умовно назвати бухгалтерським трактуванням, фінансові інвестиції розглядаються, як активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Всі чотири підходи взаємопов'язані між собою та розкривають сутність інвестицій в динамічній трансформації; в результаті витрат ресурсів (грошових коштів, майна, інтелектуальної власності та т.п.) шляхом здійснення господарської операції придбаються корпоративні права, цінні папери або інші активи від яких, в майбутньому, інвестор очікує отримати прибуток, соціальний або інші ефекти.

Низка авторів [18; 9] розглядають інвестиції як «грошові кошти (чи еквівалентні їм), кошти (капітал), які «потенціальний інвестор (власник фінансових засобів), планує вкласти в реальний проект, з метою покращення розвитку будь-якої сфери діяльності даного проекту (з урахуванням можливих ризиків), отримання прибутку (доходу) або за для досягнення соціального ефекту» [9]. Це вузькоглядне трактування даної категорії так, як інвестиції можуть здійснюватися і в уречевленій формі (майно) або нематеріальних активів, але всі вони мають вартісну оцінку. Разом з тим, на наш погляд, є суперечливою думка П. Кухти та Р.Г. Жмакиної, що інвестиції можуть здійснюватися і в неприбутковій проекті: «..в окремих випадках виникає необхідність підтримки збиткових, але важливих для національної економіки галузей і виробництв, що забезпечує збереження робочих місць і досягнення інших соціальних ефектів.» [12, с. 29], але інвестування тим і відрізняється від фінансування, що воно передбачає отримання додаткового доходу або прибутку інвестором у майбутньому, можливо і опосередкованим шляхом. Збереження «неефективних» робочих місць є переобтяженням національної економіки, вихід з цього положення є в перекваліфікації працівників, що вивільняються, в сучасні професії, які користуються попитом на ринку праці, в створенні ефективних робочих місць через впровадження інвестиційних проектів з розширення і модернізації існуючих підприємств, нового будівництва та створення умов для розвитку сфери сервісу. Такий шлях розв'язання даної проблеми дає можливість досягти економічного, а разом з тим, і більшого соціального ефектів.

Якщо розглядати прибуток як різницю між доходами та витратами, то для його отримання інвестор має за мету збільшити доходи або мінімізувати витрати в майбутньому. На рівні національної економіки інвестування в соціальні та екологічні програми може значно скоротити витрати в майбутньому та збільшити доходи, можливо і через опосередковані ефекти. Так, інвестування в охорону здоров'я та спорт підвищує продуктивність праці трудових ресурсів та зменшує витрати на оплату лікарняних і т.п., а відповідно це позначається і на економічних результатах. Нажаль, в сучасній науковій літературі, такі взаємозв'язки практично недосліджені. Тому, ми погоджуємось з думкою В.Ф. Мартиненка: «якщо основним критерієм до інвестицій є отримання доходу, то вкладення

коштів у соціальні програми може забезпечити такий соціальний дохід, який через опосередкований вплив буде значно більшим» [14, с. 13].

Інвестиціями, на наш погляд, є і витрати, які здійснені для запобігання більших втрат в майбутньому або, інакше кажучи, для запобігання недоотримання доходів в майбутньому від втрачених ресурсів. Особливо це відноситься до інвестицій в екологічні проекти, які пов'язані з екологічною безпекою та недопущенням техногенних катастроф, втрати від яких можуть бути довготривалими, невідновними і усунення наслідків яких, вимагають значних фінансових витрат. Це стосується безпосередньо Чорнобильської катастрофи, усунення наслідків якої, вимагають значних фінансових витрат і сьогодні (будівництво саркофагу над блоками, виплати ліквідаторам і т.п.), недоотримання доходів від використання земельних, водних та лісових ресурсів, які розташовані в зоні відчуження, через їх радіаційне забруднення і неможливість використання їх протягом двох тисяч років, і саме головне – втрата здоров'я великої групи людей, що привело до негативних соціальних ефектів.

В сучасній зарубіжній літературі поняття «інвестиції» ототожнюють з придбанням цінних паперів або розміщенням грошових коштів в будь-який інструмент з метою їх збереження або збільшення. Така інтерпретація терміну «інвестицій», може характеризувати тільки один вид інвестицій – фінансові інвестиції і лишає поза увагою реальні. Протилежного погляду дотримується Л.М. Борщ; під «інвестиціями» вона розуміє ті економічні ресурси, які спрямовуються на збільшення як реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробничого апарату, так і інвестиції в «людський капітал», які на сучасному етапі розвитку економіки набувають усе більшого значення, тому що саме результатом людської діяльності є будинки і споруди, машини й обладнання і, найголовніше, основний фактор сучасного економічного розвитку – інтелектуальний продукт, що визначає економічне становище країни у світовій ієрархії держав [3, с. 47]. На наш погляд, таке формулювання категорії «інвестиції» також є неповним. В цьому формулюванні навпаки, розглядаються тільки реальні інвестиції, залишаючи поза увагою фінансові, як і трактування, яке наводиться в підручнику Р. Дорнбуша та С. Фішера «Макроекономіка». Під інвестиціями вони розуміють «видатки, які покликані збільшувати або підтримувати капітальні активи» і поділяють їх на три категорії: перша категорія – це інвестиції бізнесу в основний капітал, що складається з видатків підприємств на придбання машин і обладнання тривалого користування, будівель, фабрик і т.п.; друга категорія – це інвестиції у житло, що переважно складаються з інвестицій у його будівництво; третя категорія – це інвестиції у товарні запаси [5, с. 297].

В той же час, ми поділяємо думку автора [14, с. 14], що фінансові інвестиції мають реалізовуватися через реальний сектор в інакшому випадку не досягається основна мета інвестиційного процесу, з точки зору всієї системи господарювання, економічний розвиток та економічне зростання країни. Дохід від торгівлі цінними паперами може зростати, а реальних змін у виробництві може не бути, тому відрив фінансових активів від реальних негативно впливають на ефективність такої системи господарювання [14, с. 14].

Багато науковців розглядають інвестиції як «довготермінові вкладення» [6, с. 630; 4, с. 5; 11, с. 14; 13, с. 9]. На наш погляд, таке визначення інвестицій звужує просторові межі їх здійснення. Окремі форми інвестицій дійсно носять довгостроковий характер, особливо це стосується капітальних вкладень, але, в той же час, інвестиції можуть носити і короткостроковий характер, наприклад вкладення по короткострокових депозитах або збільшення оборотних активів, термін яких не перевищує один рік.

Найбільш вичерпно, категорія інвестиції розкрита в Законі України «Про інвестиційну діяльність», де гармонічно поєднуються ресурсний і витратний підходи та розкривається процес трансформації інвестиційних ресурсів в прибуток або соціальний ефект: «Інвестиціями вважаються усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект». Такими цінностями можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери, рухоме та нерухоме майно (будівлі, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права, що впливають з авторських прав, досвіду та інтелектуальних цінностей;
- права користування землею, водою, природними ресурсами;
- сукупність технічних та економічних знань у формі документації, навичок, виробничого досвіду, необхідних для організації виробництва товарів та послуг, але не запатентованих (ноу-хау) [1].

Важливим етапом дослідження сутності категорії «інвестиції» є їх класифікація, саме класифікація дозволяє більш точно та чітко визначити її економічну змістовність та сутність.

В науковій літературі існує велика множина різноманітних класифікацій в залежності від кількості і якості ознак за якими автори пропонують проводити класифікацію інвестицій. Макроекономічний підхід поділяє всі інвестиції на дві групи: валові та чисті інвестиції. За видами вкладення розглядають фінансові і реальні інвестиції. Група авторів [8; 17] обмежують свою класифікацію трьома – семи ознаками, М.П. Денисенко [4, с. 15] виділяє одинадцять класифікаційних ознак, а І.О. Бланк

п'ятнадцять. Існують і більш деталізовані класифікації, де автори виділяють більше двадцяти ознак так, наприклад, Е.М. Забарна виділяє аж тридцять ознак. Всі ці класифікації мають право на існування і використовуються, виходячи із потреб аналізу та методів оцінки інвестицій. Ми зосередимо увагу тільки на тих формах інвестицій, які потребують уточнення та узагальнення.

На нашу думку, заслуговує уваги уточнення інвестицій за джерелами формування термін «приватні інвестиції», під якими розуміють як вкладення капіталу підприємствами недержавної форми власності, так і кошти громадян на індивідуальне житлове будівництво чи будівництво власних квартир. На наш погляд, доцільно було б відокремити інвестиції юридичних осіб на розвиток бізнесу та інвестиції фізичних осіб. Так, наприклад інвестиції, які вносяться на будівництво власних квартир або на індивідуальне будівництво задовольняють потреби окремо взятого індивіда. Неабияку роль у залученні вільних коштів фізичних осіб в США, Великобританії та інших країнах відіграє фондовий ринок. Кожний бажаючий, через брокерські контори, може прийняти участь в покупці цінних паперів і навіть в управлінні інвестиційним портфелем, з метою отримання додаткового доходу від володіння акціями (отримання дивідендів). В Україні, нажаль, через непрозорість фондового ринку, низьку довіру і інформованість населення цей вид інвестиційної діяльності поки що мало поширений, але є перспективним напрямком залучення додаткового потоку капіталу, що набуває особливої актуальності в посткризовий період в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів. Тому, під приватними інвестиціями ми пропонуємо розуміти інвестиції недержавних підприємств, спрямованих на розвиток бізнесу або досягнення певних соціальних чи екологічних ефектів. Кошти фізичних осіб, які вкладаються на будівництво власних квартир або індивідуальне будівництво, тобто, спрямовані на отримання задоволення більших індивідуальних потреб, необхідно виділити в окрему форму – індивідуальні інвестиції.

Висновки даного дослідження. Підводячи підсумок вищевикладеного, пропонуємо під інвестиціями розуміти і витрати економічних ресурсів, які здійснюються для запобігання більших втрат в майбутньому або, інакше кажучи, для запобігання недоотримання доходів в майбутньому від втрачених ресурсів у разі техногенних або екологічних катастроф.

Під інвестиціями пропонуємо розуміти вкладення інвестиційних ресурсів у матеріальній та нематеріальній формі в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, внаслідок чого утворюються прибуток (дохід) або досягається соціальний чи екологічний ефект.

Виділення інвестицій фізичних осіб в окрему форму «індивідуальні інвестиції» та їх окремих облік і аналіз дасть змогу оцінити інвестиційну активність населення України і окреслити коло проблем та перспективних напрямків для її активізації.

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» 18.09.1991 № 1560-XII. : за станом на 19 січ. 2012 року / Верховна Рада України – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 18 с. – (Бібліотека офіційних видань)
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 5503-17: станом на 01.04.2013 / Верховна рада України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> – Заголовок з екрану.
2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента в 2-х томах. Т.1/ І.А. Бланк. – [2-е изд., расшир. и доп.]. – К. : Эльга; Ника-Центр, 1999 – 592 с. – (Б-ка фин. менеджера. Вып.3).
3. Борщ Л.М. Інвестування: теорія та практика : навч. посібник / Л.М. Борщ, С.В Герасимова. – [2-е вид., перероб. и доп.]. – К. : Знання, 2007. – 685с. – (Вища школа ХХІ століття).
4. Денисенко Н.П. Основи інвестиційної діяльності : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Денисенко Н.П. – К. : Алерта, 2003. – 338 с.
5. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – К : Основи, 1996. – 814 с.
6. Економічна енциклопедія: У 3т. – Т. 1 / гол. ред. Б.Д. Гаврилишин. – К. : Видавничий центр "Академія", 2000. – 864с.
7. Жмакина Р.Г. Дискуссионные вопросы сущности инвестиций / Р.Г. Жмакина // Весник Удмурдского университета. – Сер. Экономика и право. – 2010. – Вып. № 4. – С. 28-31.
8. Игонина Л.Л. Инвестиции : учеб. пособие / Л.Л. Игонина ; под ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. – М. : Юристъ, 2002. – 480 с.
9. Катан Л.І. Інвестиції та інвестування як економічна категорія [Електронний ресурс] / Л.І. Катан, К.С.Хорішко // Ефективна економіка. – Дніпропетровськ, ДДАУ. – 2011. – №11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=789> – Заголовок з екрану;
10. Колот І.П. Управління інвестиційним розвитком регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / І.П. Колот. – Харків, 2000. – 17 с.
11. Корчагин Ю.А. Инвестиционная стратегия / Корчагин Ю.А. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 316 с.
12. Кухта П. Трактуювання поняття «інвестиції»: класичний і сучасний підходи / П. Кухта // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. – Економіка. – 2011. – № 121-122. – С. 29-33

13. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навчальний посібник / Т.В. Майорова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
14. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні : монографія / Мартиненко В.Ф. – К. : НАДУ, 2005. – 296 с.
15. Мертенс А. Інвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории / А. Мертенс. – К. : Киев. инвестиц. агенство, 1997. – 416 с.
16. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / Пересада А.А. – К. : Лібра, 1998. – 392 с.
17. Федоренко В.Г. Инвестознавство : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за наук. ред. В.Г. Федоренко. – [3-тє. вид. доп.]. – К. : МАУП, 2004. – 480 с.
18. Шарп У. Інвестиции / У. Шарп, Г.Александр, Дж.Бейли: [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1999. – 1024 с.

УДК 657.422.1

Сидор Г.В.,
викладач кафедри фінансів та банківської справи
Чортківського інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ КРЕДИТНИМИ РЕСУРСАМИ

Постановка проблеми. Стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва великою мірою залежить від обсягу та доступності кредитних коштів. У процесі господарської діяльності кожне сільськогосподарське підприємство відчуває гостру потребу у залученні додаткових кредитних коштів. Тому ефективне функціонування будь-якого ринку в сучасних умовах неможливо уявити без належно розвинутої й чітко сформованої системи кредитного обслуговування. Однією з найбільш потужних ланок системи кредитного обслуговування аграрного сектору економіки Тернопільської області є банки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств комерційними банками присвячено багато праць. Проблеми кредитного забезпечення підприємств аграрної галузі широко відображені у вітчизняній економічній літературі, зокрема в працях В.М. Алексійчука, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненка, О.О. Непочатенко, С.М. Колотухи, М.Й. Малика, П.Т. Саблука та інших. Разом із тим деякі особливості й тенденції розвитку кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств комерційними банками попри вагомий напрацювання залишаються малодослідженими, тому потребують подальшого аналізу.

Постановка завдання. Проаналізувати стан кредитної підтримки сільськогосподарських підприємств Тернопільської області протягом останніх років. Здійснити оцінку кредитної ситуації, що склалася у сільськогосподарській галузі області. Визначити тенденції та особливості кредитного забезпечення банками даних сільськогосподарських підприємств. Об'єктом дослідження обрано сільськогосподарські підприємства Тернопільської області. В сучасних умовах розвитку економіки є малоефективною політика кредитного забезпечення сільського господарства. Україна мусить зробити все, щоб уникнути прикрих помилок у майбутньому при кредитуванні цього важливого сектора економіки. Вказане зумовлює актуальність даної наукової розробки, її мету та завдання.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними компанії “Простобанк Консалтинг”, яка проводить професійні маркетингові дослідження ринку банківських послуг, спеціальні кредитні програми для аграрного підприємства в Україні пропонують такі комерційні банки, як “Райффайзен банк Аваль”, “Прокредит банк”, ПАТ “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК”, АБ “Київська Русь”, ПАТ “Мегабанк” [1].

Банківські кредити у Тернопільській області є одним із основних джерел фінансування капітальних витрат сільськогосподарських підприємств.

В таблиці 1. наведено обсяг кредитування і рівень відсоткових ставок, який показує, що у 2009 році плата за кредит знаходиться на рівні 13,5%-22%, у 2010 році – 18,5%-28%, у 2011 році – 20%-28%.

Сучасний етап розвитку кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками характеризується тенденцією до зростання вартості кредиту. Ціна кредиту на ринку позикових капіталів є дуже високою.